

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 15. De quantitate, in qua; de modo quo facienda est restitutio,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

in inquirendo debet à diligentia, dominus bonorum inuentorum, aut illius hares non compareat, ea sint restituenda pauperibus, erogandaue in pios vsus, animo iuuandi dominum ipsorum. Quam Doctorem fere omnium sententiam esse fatetur Petrus à Nauarr. in præced. num. 74. plures eorum commemorant: communemque esse post Sylu. in verbo Inuenta num. 2. meminit Couarr. ad regulam Peccatum 3. par. §. 1. num. 2. Et confirmatur: quia talia bona, perinde ac illa quæ illicitè accepta sunt, dominum habent reuera, licet ignoretur quis ille sit. Nam si dominus ipse postea compareret, inuentor qui debitam diligentiam fecit in inquirendo, nec ipsum inuenit, non teneretur eiusmodi bona restituere: quod aduersatur rationi. Cui proinde consentaneum est, quod si dem dominus non compareat, illa ipsa bona, tanquàm sua, ei restitui debeant meliori quo fieri potest modo; atque adeo secundum ipsius voluntatem præsumptam, quæ sanè non potest alia rationabilis conici, quam ea, vt applicatio fiat pauperibus, aut aliis pils operibus in bonum ipsius. Deinde si ex eo, quod dominus non comparet post factam in inquirendo diligentiam, bona inuenta putanda sunt, tanquàm dominus carentia, fieri primò occupantium, putari pariter debebunt bona per vsuram, aut alias male acquisita; quorum dominus facta similiter in inquirendo diligentia non comparet. Quod si admittatur, admittendum erit consequenter, aliquem ex sua iniquitate reportare lucrum, & per acceptiones in iustas posse licite ditescere: quod absurdum est. De his verò quæ ad eiusdem sententiæ confirmationem ex vtroque iure adferri possunt, videri potest Couarr. loco cit.

Ad rationes autem Petri à Nauarr. antea pro contraria propositas, respondendum est. Ad priorem quidem, quod etsi iure postiuo nihil sit specialiter statutum de bonis inuentis, cui restitui debeant, sicut est de illicitè ablatis; tamen cōsuetudinem quæ vim habet legis, obtinuisse vt pauperibus daretur quando omnino ignotus est eorū dominus. Cuius cōsuetudinis sufficiens testis est dictus Doctorum communis consensus: ostendens communem vsum esse, vt homines timorata conscientia erogent pauperibus à se inuenta, aut ad alia pia opera applicent postquam facta omni diligentia, domini eorum inueniri non potuerunt. Ad posteriorem verò rationem respondendum est, quod inuenta de quibus agimus, præsumantur certos adhuc dominos habere, etiamsi incertum sit, quinam illi sint. De thesauris autem, & aliis id genus antiquis bonis inuentis, non fit talis præsumptio. Ceterum si quis nollet acquiescere, sed obiciat bonos esse authores aut dicant inuentorem retinere posse talia bona. Occurandum est, eosdem ipsos authores id dicere dubitanter, vt patet ex Soto loco cit. sub finem, & ex Petro à Nauarr. quæ suam disputationem num. 83. claudit his verbis. Hac omnia dubitando à me dici & ab aliis accipi vole.

212.

Quod attinet ad reliqua bona licitè accepta, quorum veri domini inueniri nullo modo possunt; qualia sunt debita ex licito contractu, hoc est, ex emptione, deposito, mutuo; &c. idem sentiendum est ac de inuentis, vt fatetur Petr. à Nauarr. in eod. c. 2. n. 47. cui proinde non est assentiendum in præced. n. 46. dicenti, idque timide, posse talia debita retineri à debitore, qui facta omni diligentia, nequit creditor em inuenire: neque ipsum teneat ea pauperibus, vel in pia opera erogare. Contrarium enim de eo, sicut de inuentis sentiendum est, quorum rationem illa induunt.

CAPVT XV.

De quantitate in qua, & de modo quo facienda est restitutio.

SVM MARI VM.

- 213 Quantum sit restituendum explicatur distinctione.
- 214 Debitor restitutionem facere potest vt per se, sic & per alium, quo infideliter agens, aliquando manet, aliquando tollitur obligatio ad restitutionem.
- 215 Debitum occultum, occultè restitui debet.
- 216 An liberetur ab obligatione restituendi qui Confessario, aut alteri dedit debitum tradendum creditori, si ille non tradat, sed sibi retineat.
- 217 Non liberatur ab obligatione restituendi qui remissionem debiti à creditore obtinuit per vim aut fraudem.

218 Secus si obi inuit precibus, & suasionem: nisi coniectura, & actionem, & involuntarium inducent.

219 Voluntas non restituendi in debitore, non obstat de se quo minus remissio ei liber aliter facta valeat.

220 Quando remissio debiti possit per Principem fieri.

221 Quando possit vel non possit absolui debitor, qui non nisi per partes saluere vult debitum.

Quæ pertinet ad quantitatem, in qua restitutio facienda est, possumus breuiter cum Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 27. explicare distinctione. Vel enim quantitas rei ablate, aut damni illati est certa, vel est incerta; si certa sit, tantum est restituendum, quantum est ablatum: vt omnes fatentur notat Petrus à Nauarr. lib. 4. De restit. c. 1. n. 32. Sin sit incerta, vel id contingit quia res ablatæ incorporea est, vt accideret potest in actione iniuriarum ad aliquam reparationem honoris, & famæ: cuiusmodi restitutio non est facienda ad arbitrium partis lesæ, sed boni vni. Vel contingit, quia res ablatæ vel destructa non peruenit ad maturitatem, vel perfectionem ad quam sperabatur ventura: vt quoad destruantur sata vel arbores fructiferae, vel vineæ, antequam fructus perueniant ad maturitatem; tuncque restitutio faciendæ est iuxta pretium quod valuisse res ipse testatæ, si ad suam perfectionem vel maturitatem peruenissent. Deductioe tamè facta, tribus his consideratis. Primò quidem expensis & laboribus qui insumèdierant antequam res tales peruenissent ad maturitatem. Secundo verò, periculis impedimentorum quæ interuenisse poterant, ne ad talem perfectionem peruenirent. Ac demum, modo quo damnatum est illatum: videlicet, num casu tantum, ac bona fideiæ potius de diti operæ, malaque fide. Ex horum igitur consideratione arbitrio bonorum & expertorum virorum constituenda est quantitas & pretium restitutionis: qui si nequeant arbitrari quantum requiritur ad æqualitatem, saltem ad eam accedant quam proximè poterunt, vt ibidem rectè monet Nauarr.

Quod autem Sotus voluit in tali iudicio esse quoque spectandam animi molestiam, quam dominus capit ex rei suæ destructione, Landoic. Molina De iust. & iure tract. 2. disp. 728. n. 4. reiecit, ea maxime ratione: quod iniuria illata, ea ex parte compensationem requirit tantum ex iniuria vindictiua, quæ delictum puniatur auctoritate legitima Superioris: non autem ex iniuria commutua, quæ per restitutionem compensetur.

Si quæras an in proposito iudicio habenda sit adheratio incrementi aut decrementi quod res accepserit vel destructa non esse: vt v. g. pullus equinus occisus, duplò plus valuisse sequenti anno: quod domus com balla re addidisset et alius annos ex locatione, &c. Respondetur conuenienter his quæ idem author habet in præ. num. 2 & 3. sufficere eateus rationem rei haberi, quatenus valor eius ita compensetur, vt in ea damnificatus nihil minus habeat, quam habuisset destructa non esset. Restituito nimirum eia quæ valente: vt v. g. pullo equino æquè bono: aut domo æquè bona, & ad illa compensatione totius interesse lucri cessantis aut damni emergentis, quod inde prouenisset iudicatum fuerit prudentis arbitrio. Vbi aduerte obiter ad talè damnum minime pertinere fructus qui ex re destructa, percipi poterant: quia cum nihil essent acti extra rem, in eiusdem compensatione facta ad æqualitatem sui valoris, illi censentur pariter compensati existentes tantum in potentia.

De modo quo faciendæ est restitutio.

Plures authores de hoc disserentes citat Petr. à Nauarr. in eod. dem l. 4. initio c. 5. Is autem tribus propositionibus declarari potest.

Prima est Restitutionem debitor facere potest, non tantum per se, sed etiam per alium. Cui ab omnibus concessas, esse eodem Porro à Nauarr. ibid. duplex additur moderatio. Prior est, quod quando fit per alium, is debeat talis esse, qui communiter existimetur fidelis: non enim excusaretur à restitutione, quod de ciperetur ab eo qui vulgo habetur infidelis: quia cum ipse fuerit in lata culpa, debet sibi imputare quod euenit. Posterior est, vt quando quis restituit per alium qui existimatur fidelis, & ab eo decipitur; multum in re sit, an ipse ad talem restitutionem teneatur ratione rei acceptæ: seu quia

rem alienam adhuc habet eadem in numero: an verò ratione tantum acceptiois.

Nam si tenetur ratione rei acceptæ, remittens rem ipsam per nuntium fidelem, liberatur ab obligatione restituendi iuxta legem Argenti ff. Commodati vel contra: quidquid illa pereat, ne que restituatur. Et confirmatur: quia res quæ casu, omnique culpa seclusâ perit, domino perit. In casu autem proposito debitor fecit quod debebat, cum non teneretur per se ipsum reddere. Sin autem remittens teneatur ad restitutionem ratione acceptiois, non est liber: sed iterum restituere tenetur. Ita D. Anton. & Syluest. *ille in 2. part. tit. 2. cap. 4. §. 1. & hic in verbo Commodatum quest. 10.* quorum sententiam approbat Nauarr. in *Enchir. cap. 27. num. 67.* iniquis id confirmari ex interpretatione c. Significante. De pignori- bus: que potest videri apud Petr. à Nauarr. in cit. cap. 5. num. 3. & 9. qui eandem quoque sententiam approbat. Itaque is, v. g. qui rem commo accepit, *vt vas*, transmittit per nuntium qui putabatur fidelis, si is fraudulenter agendo, aut certe quod res casu in ipsius manibus perierit, non restituat: ille qui transmissit manet liber ab obligatione restituendi. Sin autem transmississet pecunias mutuo acceptas, vel pretium alicuius rei emptæ, tali nuntio non restituente, debitor ipse teneretur denno pretium solvere, & transmittere. Nam vt bene ait Sylu. obligatus est ad solutionem in genere: quæ obligatio non tollitur nisi pretium tradatur ei, cui debetur. Quod tamen aduerte non procedere, quando is cui debitum restituendum fuit, iussit remitti per talem nuntium: quia tunc idem contingit, ac si Titius mittat mecum famulum, qui reducat equum suum mihi commodatum.

Secunda propositio. Res occultè accepta non debet manifestè restitui sed occultè, vt per interpositam personam. Ratio in prompta est: ne scilicet qui accepit, se infamet restituendo.

Tertia propositio. Is qui tenetur aliquid in solidum, seu integrè, & sine diminutione restituere: non satis facit si per partes id ipsum restituat: sed debet totum simul, & eodem tempore restituere. Ratio est quia retineretur aliqui iniuste res aliena, nisi forte dominus consentiat in talem restitutionis modum; aut subit ratiõnabilis causa cur restituitio non debeat tota simul fieri: si enim ob rationabilem causam tota ipsa restituitio suspendi potest, iuxta post dicenda de causis exculantibus à restitutione, multo magis ob eandem causam poterit pars differri.

Dubia de modo faciendæ restitutionem.

Dubitari autem primò, potest, An quando facienda est restituitio per aliam interpositam personam iuxta 2. propositionem, liber sit debitor, si Confessario; vel alicui alij debitum tradat restituendum, & is non restituat, sed perfidè sibi retineat. De qua re petrus à Nauarr. in eodem cap. 5. num. 6. quosdam religiosos ac doctos viros sensisse refert, talem esse liberum ab obligatione restituendi: quia si creditor seierit debitorem sine infamia soluere non posse per se ipsum, certe consentiret, aut consentire debet, vt res debita daretur Confessario, vel cuicumque alteri pro fidei habito, qui restituat pro ipso. Iam si in id actu saltem debitor consentiat, resque casu pereat apud eum cui tradita est, vel ab eo malitiosè retineatur: aliter ad nullam amplius restitutionem tenetur, sicut nec, iuxta *supra dicta*, tenetur is qui debitum ad creditorem mittit per eum quem ille voluit.

Verum quia idem consensus præsumi simpliciter potest, cum res est licitè debita (cum enim per primam propositionem debitor talis rei possit quoque restitutionem illius facere per alium, creditor consentire debet vt ea ratione faciat, si velit) viderunt à tradita distinctio, hic etiam locum habere; vt dicendum sit, quod si res eadem numero restitui debeat, procedat sententia liberantium debitorem à restitutione; quandoquidem nulla ipsius culpa perit res ad creditorem transfressa: sin restituenda sit diuersa numero, non procedat talis sententia, quia nulla ratio est, cur eius generis debitor, melioris conditionis conferri debeat, quam is qui debitor est ex licito contractu.

Dubitari secundo potest, An securus sit modus ille restituendi, quo precibus, vel alia eiusmodi ratione obtinetur à

creditore remissio, aut dilatio solutionis debiti. De qua re pro praxi ex iis que Petr. à Nauarr. disputat in memorato cap. 5. à n. 2. vsque ad fin. documenta quedam tradi possunt.

Primum est: in tali re, omnem vim, & fraudem abesse debere; alioqui remissione non valere, tanquam habentem mixtum inuoluntarium Exemplum est, quo Sorus refert lib. 4. de iustitia & iure *quest. 7. art. 4. ad 2. arg. si ad inducendum creditorem vt debitum tibi remittat, dicas te minus debere quam debeas; aut non tanta æquitate, quanta apparet te in talia debita esse dilapsum, aut te offendas maiore premi egestate quàm prematis: aut mineres te non soluturum illud, etiam si non renitatur. Quod quidem procedit non solum quando creditor ita deceptus esset per debitorem, sed etiam quando per tertiam personam: quia remissio simpliciter contineret inuoluntarium.*

Secundum est, Remissionem à creditore obtentam precibus sine debitoris, siue Confessarij, aut alterius mediatoris, validam esse; quia liberaliter, & sine coactione fit. Preces enim & suasiones non cogere, ex eo patet: quod pauperes elemosynam per preces etiam impotentes obtentam, non teneantur restituere, vt intelligitur ex eo quod in cap. 11. D. Lucæ Dominus consulat talem modum petendi ea que sunt nobis necessaria. Hoc documentum Nauarr. in *Enchir. cap. 17. num. 45.* post Adrianum, & Caietanum approbans, notat consequenter ipsum procedere, dummodo coniectura non arguat contrarium; hoc est; coactè potius, quam liberaliter remissionem fieri. Exemplum ponit si postulantes sibi debitum renati, sint Principes, aut magnates quorum preces pro mandatis habentur: eo quod soleant per se, vel per alios vexare sibi non obsequentes. Addi potest, quod Petrus à Nauarr. in *sequenti num. 22.* omnes fatentur, si talis sit creditor, qui per metum, etiam tantummodo reuerentialem, remittit debitum: quia in tali quoque causa remissio censetur inuoluntaria esse, nec facta liberaliter. Addit etiam ex Caiet. Nauarr., non esse necessarium ad validitatem remissionis, vt pecunia; vel alia res restituenda offeratur creditori retinenda sibi si velit, vel non retinenda. Id quod omnes fatentur Petrus à Nauarr. admonens, consequenter numero 25. habet: ex communi quoque sententia requirit, vt remittens sic persona que donare possit, nec remissio sit annullata à iure. De qua re dicitur in sequen. cap. 18. cum de secunda causa excusante à restitutione.

Tertium est. Debitorem si humiliter à creditore petat remissionem, quamuis sit eo animo vt nolit restituere si petita non concedatur liberum manere ab obligatione restituendi, quando illa facta fuerit liberaliter à creditore. Ita docet Sylu. *verbo Restitutio 7. quest. 2.* & Couar. ad regulam Peccatum *part. 2. in initio num. 5.* alios magno numero commemoras: quos Petrus à Nauarr. securus in eodem c. 5. num. 27. istud eorum fundamentum esse ait: quod est in ea re, quod ad peccati rationem attendenda sit voluntas debitoris: quo ad obligationem tamen restituendi non spoliatoris, sed spoliati attendi debeat voluntas; ita vt parum referat quod debitor non habeat animum restituendi, dummodo creditor verè eo animo ei remittat: prout facere censendus est, quando ipse metid affirmat: qui solus est certus testis sui cordis. Neque refert, quod creditor non remitteret cognita in hac re fictione, & malitia debitoris: quia id tantum est motiuum remissionis minus principale. Nam principale est, vel amicitia, vel cognitio, vel certè misericordia: cuius vim illud non euacuat. quod alter sibi interius proponit: licet tale propositum in se peccatum sit mortale, incapaxque faciat absolutionis sacramentalis quamdiu perseverat.

Quartum est. Modum quoque restituendi securum posse aliquando esse, si Princeps debitori remittat debitum. Hoc patet; quia cum debita sunt incerta, potest id facere iuxta antedicta in præced. cap. Deinde etiam si Princeps non possit debita certa, contra creditoris voluntatem sine causa remittere, potest tamen cum causa, vt Sylu. *Restitutio 7. quest. 2. dicto 5.* docet aliis in eandem sententiam citatis. Qui cum non declarat, quænam esse debeat talis causa, Petrus à Nauarr. in *sequen. nu. 30. id supplens*, ait relinquendum esse arbitrio boni viri qui debet attendere neminem, nisi sit vrgens causa maxime publica, suo iure esse facile spoliandum: cum iustitiæ repugnet tale quid fieri, etiam autoritate publica: nisi maius alti-

quod

quod vrgens bonum, & maximè publicum, quid tale exigat.

221.

Dubitari tertio potest, An mortaliter peccet nec absolvens sit qui sine rationabili causa & invito creditore, vult debitum solvere solum per partes. Ad quod dubium Navar. in *Enchir. cap. 17. num. 66.* ex Adriano responderet, talem mortaliter peccare nec absolvens esse. Quod Petrus à Navarr. lib. 4. de restit. ca. 2. num. 67. adhuc aliis citatis approbat. Adde nihilominus ex communi doctrina: quod si Confessor probabiliter crederet futurum esse, vt negata dilatione eiusmodi, nunquam aut non ita vtiliter debitum restitueretur, is postea talem dilationem ei concedere de tacito consensu creditoris, cuius negotium in eo vtiliter gereret: dummodo tamen debitor ipse non habeat conscientiam, quod ea ratione obligationi suæ non satisfaciatur: in quo casu tanquam perfecterans in peccandi proposito, non esset absolvens. Sin bona fide putet se satisfacere, quia creditorem simul se non posse solvere absque sua magna, vel suorum incommoditate, etiam si forte fallatur eo quod reuera sit tantum quædam apprensus incommoditas, fundata in turpi cupiditate eam imaginantis; videri potest quod ignorantia ipsum excuset, remoueatque obicem quem voluntas peruersa ponit ab solutione. Ad quod confirmandum idem author adfert, quod aliqui maior pars hominum esset in statu damnationis, cum pauci admodum inueniantur, qui vel testamenti impletionem, vel debiti solutionem tali prætextu non suspendant.

CAPVT XVI.

De tempore ac loco in quo facienda est restitutio.

S V M M A R I V M.

- 222 Statim facienda est restitutio: neque eam pro arbitrio differre liceat.
- 223 Quando mora in restituendo censetur contingere sufficiens ad peccatum.
- 224 Restitutionem esse statim faciendam, quomodo intelligi debeat.
- 225 Status malus nolentis restituere dum vult, & contenti eam in testamento suo commendare heredibus.
- 226 Quo modo debeat Confessorius procedere cum eo qui pollicitus restituere, non restituit cum potuit.
- 227 Peccatum quod committitur non restituendo, augetur toto tempore quo talis omisso continuatur.
- 228 Modi quibus eadem discontinuatur, & consequenter multiplicatur numero; quodque mora posita in illa, debeat explicari in confessionibus.
- 229 Quando anticipari possit restitutio, & quando ob recusationem creditoris, debitor maneat liber.
- 230 Vbi restituenda sit res debita ex contractu, & vbi alia que possidentur bona fide.
- 231 Cuius expensis res habita bona fide, restitui debeat.
- 232 Cum res detinetur mala fide, restituenda est sumptibus detinentis.
- 233 Quædam notanda pro praxi circa antecedentia.

222.

Quod de tempore restituendi quaeritur est, Num statim facienda sit restitutio, nec illam differre liceat. Atque teste Petro à Navarr. lib. 4. De restit. sub initium cap. quarti, factentur omnes, quod oporteat restitutionem statim facere, vel inducias obtinere à creditore: quia licet præceptum de restituendo sit affirmatiuum; habet tamen annexum negatiuum de non retinendo alienum invito domino: prout notant Caiet. in verbo Restitutio cap. sexto, Sorus in 4. De iustitia, & iure, quæst. 6. art. 2. & qu. 7. art. 4. & Navarr. in Enchir. 17. num. 62. & patebit ex dicendis in seq. lib. 23. in initio. Iam verò præcepta negatiua obligant, & pro semper, & ad semper (vt dici solet) ideoque & ad statim.

Quare mortale est, non restituere statim; quando restitutio sub mortali facienda fuerit, nisi legitima excusatio adsit. Id quod procedit non solum quando debita contracta sunt ex iniusta acceptione per furtum, rapinam, &c. sed etiam cum orta fuerint ex contractu licito; vt ex venditione, vel mutuo, si detur mora in restituendo: vtrobique enim eadem est ratio, prout Navar. in seq. nu. 58. ex eo probat, quod quamuis illa duo debita, quoad originem suam differant (in vnius enim origine peccatum est, non in origine alterius) si-

millia tamen sunt, saltem in foro conscientie, quoad præsentem effectum: quandoquidem vtrobique panter est obligatio ad restitutionem.

Circa obligationem faciendi statim restitutionem notanda pro praxi.

SECTIO. I.

Cæterum in restituendo moram dari contingit, statim ac incurta est obligatio, si ea nascatur ex delicto; si; dominus in dilatione inuitus est rationabiliter. Quod addo, quia quantumuis dominus in dilatione restitutionis facienda dissentiat; tamen si aliqua iusta de causa debeat consentire, alio elicitus dissensus iniustus, curandus non est: sed potius inuitus & rationabilis ille consensus qui adesse debet.

Si verò obligatio nascatur ex licito contractu, mora contingit statim ac transit terminus solutioni definitus; etiam si debitor admonetur à creditore: cum dies statuta interpellat pro domino ex cap. finali De locato & conducto. Quod si terminus non fuit definitus, tunc mora contingit cum dominus ipse debitum petit, non ante. Etenim quia de voluntate contrahentium sic est contractum, vt nihil conuenitum sit de tempore, restitutio differri potest vsque quo creditor petat debitum, quia vsque tunc præsumitur non esse in illius retentione inuitus. Quæ omnia de mora, expresse docet Medina in Cod. De restitut. quæst. 2. dub. 4. in fine. Cui addendum est cum Petro à Navar. in lib. 4. De restit. cap. 3. num. 12. quod si debitor vehementer vel probabiles habeat cogitationes, quod creditor non consentiat, vel ex obliuione quadam, aut ignorantia, vel timore, aut alia impotentia, debitum non petat; tenebitur illud ei offerre: vel rem totam significare, vt declarat quid fieri velit: alioqui contra domini voluntatem alienum retinere censetur.

Porro cum dicimus restitutionem esse statim faciendam, quo ad animi quidem præparationem aduerbium, Statim, accipiendum est mathematicè iuxta Caiet. & Sorum locis citatis: vt sensus sit statim habendum esse animum non retinendi alienum invito domino; atque adeo paratum esse opportunitate data, restituere cuique quod suum est. Id quod esse necessarium ad excedendum à peccato constat ex regula Peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum De reg. iuris in 6. quandoquidem ea verificari debet, minimum in restitutione quæ sit animi præparatio. Quo ad executionem autem restitutionis, non mathematicè, sed moraliter & ciuilitè accipiendum est idem aduerbium, Statim, ita vt possit debitor expectare restituendi opportunitatem absque dolo in & fraude iuxta Caiet. & Sorum in iisdem, locis ac Navar. in Enchir. cap. 17. nu. 55. Nec enim iniquum illi, teneatur quis media nocte è lecto surgere ad restituendum debitum; quod tunc illi venit in memortiam: nec à mensa discedere, aut ab Ecclesia: sed potest in opportunum tempus differre.

Aduerte verò eum qui cum statim restituere possit, restitutionem differit in tempus mortis, vt suis heredibus eam iniungat, non esse immunem à peccato mortali, proindeque non esse absolvens: quia cum de præsentis opportunitatem habeat nec velit per se restituere, committit iniustitiam debitum retinendo: præsertim cum doceat experientia plerumque ab hæredibus nunquam, aut tardissimè tales restitutiones fieri, ac licet creditoribus excitari testamento occultato, aut aliter non apparente. Quæ est expressa sententia Sotum 4. De iust. & iure & Navarr. in Enchir. illius in quæst. 7. art. 4. & huius in sequen. nu. 68. atque aliorum quos refert & sequitur Petrus à Navar. in cit. lib. 4. cap. 4. num. 72. Qui ex ea inferit, quod etiam si talis rem certam & signatam ad id relinquat (nisi positum habeat restituendi statim ac potuerit (non sufficere ei ad salutem, atque adeo ipsum non mori securum, sed in statu damnationis. Vnde in seq. num. 73. commendat quod dixit Iosephus Angles: existentem in articulo mortis, qui cum possit non restituere, absolvens non esse; etiam si promittat restitutionem: quia non præsumitur verum propositum restituendi habere si superuixerit, cum in tali periculo constitutus, non exoneret suam conscientiam, cum possit. Quia in re, vt rectè ait D. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 1. §. 25. mira est ignorantia. Nam tales homines volunt gratiam qua spoliati sunt reddi sibi; & tamen pauperi restituere nolunt propter quod gratia ipsa priuati sunt: cum pauperem prius spoliarint tempo-